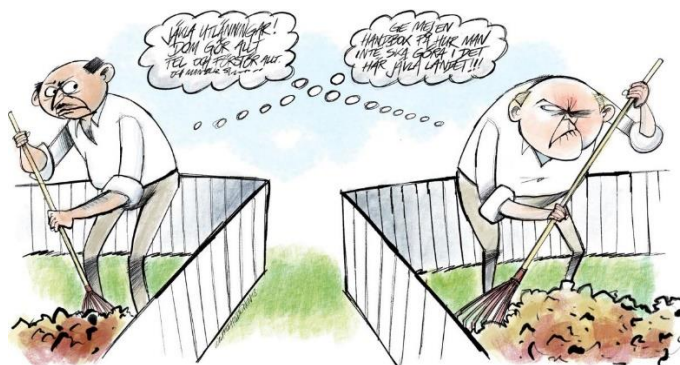

KONFLIKTER

När nerverna tryter och grannsämjan sviktar behövs dialog, inte utskällning

BILD: WILFRED HILDONEN

PETER BUCHERT

12.5.2018 00:00

Vi är bättre på att klandra varandra än på att mötas och samtala, och vi har dåliga verktyg för att lösa konflikter. Vi behöver nya modeller för att avveckla polarisering och förhindra konflikter mellan befolkningsgrupper, säger de som medlar.

"För ett år sedan flyttade en familj in här. Med dem kom alla möjliga problem. Men de stannade inte länge. De kom från en sådan kultur att de inte kunde bete sig. Som de använde vatten och stökade. Nu har vi åtminstone två andra problemfamiljer här. Precis när Sepi hade tvättat fönstren var fönsterblecket fullt av aska, såsom grannen ovanför röker och fimpar genom fönstret."

Så beskriver "Ritva" sina vardagsproblem för islamsforskaren Marko Juntunen som forskat i om grannvister i Åboförorten Kråkkärret. Finland är fullt av liknande anekdoter. I dag har en del grannvister etniska förtecken, men som fenomen är de uråldriga.

Nytt är att man börjat medla i grannvister i Finland, precis som man gjort ute i världen en längre tid. Men fastän samhället lyckades läka såren efter det blodiga inbördeskriget och fastän vi har några toppnamn inom internationell fredsmedling är våra verktyg för att medla i vardagsvister trubbiga.

– Myndighetsprocesserna tenderar att driva parterna långt ifrån varandra. Vi för dem samman, säger Miriam Attias, chef för Centret för medling i grannskapstvister som grundades 2015.

Centret jobbar med 130 tvister om året, även sådana där polis eller disponent inte kan ingripa eftersom det som tår på grannsämjan inte strider mot lagen eller husbolagets regler fast det kan kännas irriterande eller otryggt.

Samtidigt pågår en polarisering av samhället. Befolkningsgrupper driver ifrån varandra. Som ett svar på den utmaningen körde ett treårigt samarbetsprojekt, Depolarize, i gång i veckan, finansierat av Kones stiftelse.

– Vi vill veta hur vi bäst kan främja fungerande relationer genom dialog och medling. Om tre år hoppas jag att vi har testade, vetenskapligt förankrade verksamhetsmodeller som förhindrar och avvecklar polarisering och konflikter, säger Attias.

Motsättningar mellan öronen

För att kunna avveckla polarisering måste man förstå dess dynamik. Den holländske forskaren Bart Brandsma påpekar att polarisering, i motsats till konflikter, alltid är en [tankekonstruktion](#).

– Det är något vi utvecklar mellan öronen, säger han.

Ett exempel som illustrerar skillnaden är nyårsnatten i Köln 2015 då ett gäng migranter ofredade lokala kvinnor.

– Ofredandet utgjorde själva konflikten. Utifrån den utvecklades en tankekonstruktion att det var våra kvinnor som ofredades av de där männen och att vårt civiliserade samhälle kanske mer generellt hotas av dem från Mellanöstern och så vidare.

Brandsma säger att tankekonstruktionen "vi mot de" är karakteristisk för vilken polarisering som helst. Men all polarisering behöver bränsle, och generaliserande uttalanden typ "kvinnor kan inte fickparkera" eller "män har svårt att tala om känslor" kan fungera som bensin på lågorna. Därtill, säger Brandsma, är polariseringsdynamiken så gott som faktaresistent.

– Rationella argument ger bara begränsade möjligheter att övertyga. Det går på magkänsla, säger han.

Ett konkret exempel: en holländsk flicka våldtogs och dödades för något år sedan, strax efter att asylsökande kommit till orten. Ortsborna var övertygade om att gärningsmannen var en främling, men brottsutredningens DNA-analys visade att den skyldige var orsbo.

– När man i dag besöker den här orten och ber orsborna berätta om mordet säger de att det nog var en asylsökande ändå fast polisen påstår annat. Inte ens DNA-bevis duger som fakta när folk tycker sig veta bättre. Den politiker som ska hantera det här måste gå på magkänsla, för enbart sakargument duger inte.

Agitatoren och medlöparna

Polariseringen är en process med många parter där Bart Brandsma har karakteriserat fem roller (se grafiken). Först har vi agitatorn som driver på en ståndpunkt. Uppgiften är att tillföra debatten bränsle.

– Det är enkelt. Det är bara att vara från, ungefär som Donald Trump. Agitatorn säger att muslimer är terrorister eller att asylsökande är lycksökare. Som agitator är man säker på att man har hundra procent rätt, säger han.

Agitatorn behöver en skara medlöpare som uppbackning.

– Medlöpare är folk som säger sig ha en moderat ståndpunkt, inte lika extrem som agitatorns, men som tycker att han gör ett bra jobb. Det är ett medvetet beslut att vara medlöpare.

Så har vi den tysta massan, folk som inte tar ställning. Hit hör de ointresserade men också de välinformerade som medvetet inte tar parti och slutligen de som måste vara neutrala å tjänstens vägnar, som poliser och domare.

– Den tysta massan är osynlig i debatten. Medlöparna är synliga och agitatorerna står i rampljuset, säger Brandsma.

Men, säger han, folk är ingalunda låsta i de här positionerna. Tvärtom sker en rörelse i synnerhet på linjen mellan medlöpare och tysta, i båda riktningar. Det har vi sett tydligast i Turkiet.

– När Erdogan gick som hårdast ut mot Gülen gick en del tysta över till medlöparna på Erdogans linje medan en del av Gülens medlöpare gick över till de tysta.

Brobyggandets komplexitet

Ytterligare en roll spelar brobyggarna. De försöker avveckla polariseringen genom att samla parterna till dialog för att skapa social kohesion.

– I all välmening ser de inte alltid skadan de gör, säger Bart Brandsma.

Det sker exempelvis när brobyggaren säger till agitatorn att de asylsökande inte alls är lycksockare, att de faktiskt är krigsoffer som flytt för livet.

ANNONS

– Det ger agitatorn det bränsle han behöver. Medierna gör så hela tiden. Teven vill ha båda parter i kvällens talkshow och bjuder in agitatorerna till dialog. Men agitatorer för inte dialog, de för monolog. Det blir två monologer som aldrig möts, och medierna låter deras budskap eka vidare.

Brandsma påpekar att allt brobyggande inte misslyckas, men också att all polarisering inte är av ondo. Utan agitatorer skulle stora samhällsreformer ha uteblivit.

– Kvinnorna skulle inte ha rösträtt. Och vad skulle världen inte ha förlorat om vi inte haft agitatorer som Martin Luther King eller Nelson Mandela?

Men i vissa fall får polariseringen för mycket bränsle. När den passerar en kritisk gräns finns ingen återvändo. Ingen medling hjälper. Folket i den tysta massan har tvingats in bland medlöparna. Kvar finns två läger med varsin agitator, än mer extrem än i början. Här kommer den femte rollen in, den så kallade syndabocken.

– Försöker du medla, men misslyckas för att polariseringen är total blir du syndabock. Hela konflikten blir ditt fel. Du kan inte heller stå utanför någotdera lägret. Tänk folkmordet i Rwanda. Ingen kan ställa sig utanför. Du är antingen en av oss eller en fiende.

Åsikterna består

Brobyggarens roll är viktig för den grupp av yrkesmedlare som sannolikt kommer att växa i Finland. En särskilt framgångsrik förebild är Robert Stains. Han är mest berömd för sin konsultfirma [Essential Partners](#) hantering av en stor abortkonflikt som eskalerade då en fanatisk abortmotståndare sköt ihjäl människor på en kvinnoklinik i Boston 1994.

– Vi kom överens med båda sidor om att sitta ner för fyra sessioner, men de stannade i sex år, säger han.

Efter det gick parterna tillsammans synligt ut med budskapet att dialog är nyttigt för att avveckla polarisering. Det betyder inte att abortfrågan är undanstökad eller att parterna nått en samsyn. Ingen har ändrat åsikt, men det var inte heller målet.

– Människors starkaste övertygelser förändras sällan, och vi försöker knappast ens påverka dem. Tvärtom förstärks positionerna ofta under dialogen, det skedde också i abortfrågan. Poängen är att kvinnornas relation till motparten förändrades.

De här kvinnorna, som bokstavligt talat slogs om liv och död, har efteråt sagt att de "älskar" varandra.

– Jag skulle kanske inte använda just det ordet, men kvinnorna har en större förståelse för motparten och bättre uppfattning om hur den tänker. Det är den sortens resultat vi hoppas på.

Bob Stains har myntat begreppet "*mapping trust*", alltså att kartlägga var det finns ett förtroende och var det saknas. Utan förtroende är förutsättningarna dåliga för att lösa konflikter. Sedan handlar det om hur man går till väga och var man lägger ribban.

– Vi tror på en strukturerad dialog för att förändra diskussionsmönster. Förändrar man diskussionen kan man förändra relationen mellan parterna.

Att posta små lappar genom grannens brevkast eller att avreagera sig på sociala medier är "rätt värdelöst", säger Stains.

– Folk tenderar att väga in värderingar eller missförstå formuleringar i skriven text. Det är bäst att mötas ansikte mot ansikte så att man vid behov genast kan förtydliga sig eller be motparten göra det. När jag leder ett sådant samtal kan jag inflika att han sade si men du reagerade så, blev någonting oklart?

Ringa in problemet

Bob Stains är inte expert på migrationsdebatten i Finland även om han känner till den. I fall som Ritva i Kråkkärret uppmuntrar Stains parterna till strukturerade samtal ansikte mot ansikte.

– Då får de chansen att säga vad de verkligen har på hjärtat. Bara att en finländare får säga att migranternas ankomst påverkar hennes liv och att det känns skrämmande förändrar diskursen och börjar förändra relationen.

Bob Stains säger att migranten då vanligen svarar att han kan förstå att förändring i en trygg vardag känns skrämmande, för han har själv mot sin vilja blivit uppriven ur sitt samhälle och det har gjort hans liv otryggare.

– Även om erfarenheterna är helt olika skapar det en första kontakt som man kan jobba vidare på.

Det är någonstans här, i de strukturerade samtalen mellan medlöpare och tyst massa, som avvecklingen av polariseringen kan ta fart. Det gäller att stärka mittengruppen på bekostnad av agitatorerna och medlöparna, som Bart Bradsmas säger. Men i de samtalen får man inte heller kliva i fallgropar.

Ritva i Kråkkärret och många som kan relatera till henne vill eller vågar inte påtala cigarettaskan på fönsterblecket eller att soporna lämnats osorterade i svarta säckar sedan invandrarfamiljen bosatte sig i huset, av rädsla för rasiststämpeln.

– Då blir det svårt att samtala. Vi tänker att det hör till deras kultur att inte sopsortera, men att det bryter mot normen om man säger till, säger Miriam Attias.

Disponenten skulle troligen säga att soporna ska sorteras och att man inte ska fimpa genom fönstret. Det är inte optimalt med tanke på konflikten. En prickning eller tillrättavisning förändrar inte nödvändigt någons beteende, men spänningen mellan grannarna ökar. Det bäddar för fler konflikter och försvårar chansen att lösa dem.

När Centret för grannskapsmedling blir inkopplat ställer medlaren öppna frågor som flyttar fokus från den utpekade parten till det upplevda problemet.

– Vi frågar inte hur du kan veta att det är just invandrargrannen som inte sopsorterar för då får vi svaret att det nog går att bevisa. Och det blir inte bättre av att någon välmenande själ tar invandrarens parti och viftar med rasistkortet, säger Miriam Attias.

– Vi frågar vad det är som irriterar med att soporna är osorterade, hur det känns när det blir så och vad man kunde göra för att öka trivseln. Då pratar vi känslor och fenomen, inte person.